

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ
В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ
(НА ПРИКЛАДІ АНАЛІЗУ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТАТАР
І РОСІЯН/УКРАЇНЦІВ СЕВАСТОПОЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ)**

У статті представлено узагальнені результати емпіричного компаративного дослідження особливостей етнокультурної ідентифікації та самоідентифікації представників татарської і російської/української груп севастопольського регіону; виявлено подібності, відмінності, а також проблеми етнокультурної ідентифікації та самоідентифікації респондентів.

Ключові слова: етнокультурна ідентичність, самодетермінація, самоідентифікація.

Постановка проблеми. Сучасний світ в аспекті соціокультурних міжособистісних взаємодій характеризується феноменом так званого полікультурного простору. Причому в контексті полікультури маються на увазі як необхідні й неминучі парцелярні контакти на рівні міжкультурної комунікації, так і міжособистісні й міжгрупові контакти, обумовлені спільним проживанням представників різних етнокультурних груп у межах однієї держави. У таких умовах становлення особистості, її ідентифікація підпадають під вплив специфічних психологічних чинників, обумовлених контекстом полікультурності простору, в якому формується свідомість особистості та відбувається її реалізація в міжособистісній діяльності.

У результаті ущільнення простору "глобального села" й інформаційної реальної і віртуальної інтеграції культур людина сьогодні не може уникнути усвідомлення питання своєї етнокультурної ідентичності (у різноманітних формах: моно-, бі-, поліетнокультурній). Умови зіткнення культур і необхідності прийняття усвідомленого вибору, зокрема в контексті культури, впливають як на особливості структури особистості й на самосвідомість людини, так і на специфіку міжособистісних взаємодій.

Україна є поліетнічною державою. Всеукраїнський перепис населення 2001 р. зафіксував наявність у державі представників більш ніж 130 етносів. Проте в структурі населення держави яскраво вираженою є перевага двох етносів – українського й російського. За даними перепису населення 2001 р., 37,5 млн осіб (77,8 % від загальної чисельності) є українцями й 8,3 млн (17,3 %) – росіянами [1, 2].

Отже, будучи по етнічному своєму складу переважно українським, етнокультурний простір нашої держави проте характеризується неоднорідністю, що зокрема обумовлено історичним чинником, наприклад, різного роду контактів з Польщею, тісних відносин з Росією, а також економічними й політичними умовами становлення й розвитку. Факт наявності неоднорідності етнічного складу населення і турбота про майбутнє, як держави у цілому, так і її громадян зокрема обумовлюють державний інтерес до підтримки наукових досліджень в області етнокультурної ідентичності й самосвідомості особистості, а також у сфері міжособистісних і міжнаціональних, міжкультурних контактів.

Огляд останніх досліджень визначеної проблеми. У сучасних дослідженнях проблема етнокультурної ідентифікації особистості й становлення самосвідомості посідає особливе місце і відрізняється різносторонністю підходів до її вирішення.

Вплив етнічних стереотипів на процес міжособистісного оцінювання досліджує О. В. Квас (дис. досл. канд. психол. наук, Київ, 2003); як смисловою систему інтерпретації етнічної реальності досліджує етнічну свідомість

особистості, вивчає характер міжособистісної взаємодії та її взаємозв'язок із ціннісно-смисловою когнітивною складовою особистості В. В. Горбунова (дис. досл. канд. психол. наук, Київ, 2003); соціально-етнічний статус росіян в сучасній Україні на прикладі південно-східного регіону вивчає Л. О. Колишник (дис. досл. канд. психол. наук, Харків, 2004); етнічну самосвідомість як функціональну систему, елементи якої мають бути взаємно адекватними й взаємодоповнюючими, вивчає Ю. О. Михальчук з метою розробки прикладних методів гармонізації самосвідомості підлітків (дис. досл. канд. психол. наук, Київ, 2005); К. Ю. Шостаковою аналізуються особливості процесу етнічної ідентифікації та обумовленість даного процесу просторовою організацією суспільства (дис. досл. канд. психол. наук, Київ, 2005); особливості етнічної свідомості студентів різних регіонів України аналізує О. В. Бичко (дис. досл. канд. психол. наук, Київ, 2004); у контексті психосемантичної репрезентації етнічної свідомості в культурному дискурсі О. М. Лозовою виявляються кроскультурні особливості сприйняття й оцінки особистістю культурних зразків різномодальної семантики, диференціюється грань між "своїм" і "чужим" і "чужим" і різнокультурних об'єктів (дис. досл. док. психол. наук, Київ, 2008) тощо.

Між тим, дослідження особливостей етнокультурної ідентифікації, самоідентифікації і самосвідомості населення Автономної республіки Крим, що відрізняється етнокультурною різноманітністю, не належить до вивчених і вирішених проблем. Зокрема, особливою проблемою є етнокультурна ідентифікація особистості в умовах життєдіяльності соціуму й міжособистісних контактів севастопольського регіону.

Згідно з даними всеукраїнського перепису населення 2011 р., Севастополь був містом, де доля росіян виявлялася як найвища серед інших міст України: росіяни склали 71,6 %, українці – 22,4 %, білоруси – 1,6 %, татари – 0,7 %, кримські татари – 0,5 %, вірмени – 0,3 %, євреї – 0,3 %, молдаване – 0,2 %, азербайджанці – 0,2 % [4]. Севастополь, згідно з статистичними даними 2011 р. [5], є найнаселенішим містом АР Крим. Ситуацію в севастопольському регіоні, що обумовлена складним історичним і соціальним контекстом, не можна не брати до уваги.

Мета дослідження: емпіричним шляхом вивчити особливості етнокультурної ідентифікації й самоідентифікації представників татарської і російської/української груп севастопольського регіону.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проводилося в двох вибірках представників севастопольського регіону – кримських татар (32 респонденти, з яких 19 жіночої статі і 13 чоловічої) і етнічних росіян/українців (56 респонденти; 32 жіночої статі і 24 – чоловічої). На першому етапі вивчалися особливості

ототожнення респондентами себе з етнокультурною групою; на другому – специфіка індивідуально-особистісного самооцінювання респондентів; на третьому – компаративні особливості їх самооцінювання й асоціативних уявлень про етнокультурні образи, з якими респонденти ідентифікували себе на першому етапі.

Аналіз результатів дослідження особливостей етнокультурної самоідентифікації респондентів (ототожнен-

ня себе з етнокультурною групою) привів до виявлення особливостей самоототожнювання респондентів за етнокультурною приналежністю (табл. 1, 2).

Вивчення виборів експериментальної групи етнічних татар дозволило зробити висновок про тверде, стабільне ототожнення респондентами себе зі своєю етнокультурною групою (табл. 1).

Таблиця 1

Особливості етнокультурної самоідентифікації татар			
Вибори самоідентифікації (%)	Татарин	Кримчак	Кримський татарин
	Усього:	56	
Разом:	97		100
			Севастопольць
			3

Табл. 1 наочно демонструє однорідність виборів. У запропонованому списку варіантів серед інших були заявлені "татарин" і "кримчанин", які вибиралися респондентами в 56 % випадків, а в 41 % респонденти самі дописували атрибут "кримський" до заданого варіанту "татарин". Отже, усього 97 % опитуваних ототожнили себе з кримським татариним. Примітно, що в 3 % випа-

дків респонденти визначили себе не за етнокультурною приналежністю, а за місцем проживання – "севастопольць"; проте, даний результат не є значущим.

Вивчення виборів експериментальної групи жителів Севастополя слов'янської ("російсько-української") приналежності виявило ряд особливостей етнокультурної самоідентифікації (табл. 2).

Таблиця 2

Особливості етнокультурної самоідентифікації росіян/українців			
Вибори самоідентифікації	Кількість (%)		Усього:
Росіянин, севастопольць	20		33
Росіянин, кримчак, севастопольць	16		
Українець	по 13	26	
Росіянин	7		100
Севастопольць	7		
Росіянин, українець	по 5		30
Українець, севастопольць	по 5		
Росіянин, українець, кримчак, севастопольць	по 5		
Європець, росіянин, кримчак, севастопольць	по 5		
Росіянин, кримчак	по 5		30
Європець, українець, кримчак, севастопольць	по 5		

Узагальнення результатів (табл. 2) виявило такі особливості:

1) однозначну ідентифікацію себе з певною етнокультурною групою продемонстрували 26 % респондентів; з них за критерієм етнокультурної приналежності з росіянами ототожнили себе 13 % учасників і з українцями – 13 %;

2) інші 74 % продемонстрували різного роду труднощі:

а) не змогли ідентифікувати свою національну приналежність та ідентифікували себе за місцем проживання (за принципом "малої батьківщини" з севастопольцями) – 7 %;

б) неоднозначна самоідентифікація спостерігалася в 36 % випадків: по-перше, одночасно ототожнюють себе з росіянами й севастопольцями 20 % респондентів, по-друге, з росіянами, севастопольцями і кримчанами – 16 %;

в) складну самоідентифікацію продемонстровано в 30 % виборів, по 5 % з яких припадає на різноманітні варіанти ідентифікації, напр., "європець, росіянин, українець, кримчак" (табл. 2).

Отже, у результаті дослідження як особливу проблему самоідентифікації представників севастопольського регіону слов'янського походження було виявлено когнітивне змішення, когнітивну дифузю в контексті самоідентифікації за етнокультурною приналежністю, а також тенденцію компенсувати брак усвідомлення етнічної приналежності шляхом апеляції до "малої батьківщини" (міста мешкання – Севастополя).

Наступний етап експерименту передбачав виявлення, по-перше, особливостей детерменування респондентами обох груп власної особистості, по-друге, специфіки асоціювання респондентами образів представників етнокультурних груп, з якими вони себе ототожнили на попередньому етапі.

У результаті зіставлення даних дослідження самодетерменування й асоціативного експерименту були виявлені такі особливості етнокультурної ідентифікації респондентів (табл. 3-6).

Образи, що диференційовано в результаті вивчення виборів респондентів-татар жіночої статі, демонструють схожість в ідентифікації власної особистості й образу узагальненої представниці своєї етнокультурної групи (табл. 3). У цілому перевага виборів віддається позитивним особистісним характеристикам традиційного фемінінного типу – 76 % виборів у самооцінюванні й 69 % – в асоціюванні образу татарської жінки взагалі. Відмінності між образами себе й абстрактної представниці етносу виявляються в ототожненні себе з т. зв. національною татарською працьовитістю – "працелюбна" (25 %), а абстрактного образу татарки – із загальними формами дисплеїв приналежності: до людства, жіноцтва, нації, себе особисто як представниці етнокультури, людини, якій можна довіряти – "людина", "жінка", "нація", "я", "подруга" (31 %).

Певні особливості виявлено в результаті компаративного аналізу виборів характеристик самооцінювання чоловіків-татар та асоціативної ідентифікації чоловічого образу татарина (табл. 4).

Таблиця 3

Особливості особистісного самооцінювання й етнокультурної ідентифікації респондентів-татар жіночої статі

Хар-ки ідентифікації		Образи	"Я"	%	"Татарка"	%
Традиційно фемінінні		Привабливість			Красива	11
		Соціально очікувані позитивні	Терпляча, турботлива, уважна	76	Віддана дітям, вірна, вмів добре готувати	58
"Нейтральні" гендерні			Працелюбна	25		
Інше					Нація	11
					Я, людина, жінка, подруга	20
Разом:				100		100

Таблиця 4

Особливості особистісного самооцінювання й етнокультурної ідентифікації респондентів-татар чоловічої статі

Хар-ки ідентифікації		Образи	"Я"	%	"Татарин"	%
Традиційно маскулінні		Особистісні якості	Надійний, чесний, успішний, цілеспрямований	68	Чесний, гордий, надійний	17
		Сімейні ролі	Батько, сім'янин	9		
"Нейтральні" гендерні			Нормальний, працьовитий	14	Працьовитий народ	26
Традиційно фемінінні			Добрий, чуйний, уважний	21		
Інше					Я, своя національність, кримчак	30
					Хазяйновитий	17
Разом:				100		100

У самоідентифікації перевага виборів розподілялася на особистісні характеристики маскулінного типу – 74 %, за якими йдуть характеристики, що традиційно більше асоціюються з жіночими соціально очікуваними якостями – 21 %, і завершують представлені варіанти так звані "нейтральні" характеристики – 14 % (табл. 4). В уявленнях про узагальнений образ татарина виділяється приналежність до своєї етнокультури – 30 %, акцентується національна якість працьовитості – 26 %, а потім слідує вибори маскулінних характеристик і властивої етносу хазяйновитості в рівній кількості – по 17 %.

Дослідження самоідентифікації й етнокультурних образів, що відповідають етнокультурному самоототожненню слов'ян росіян/українців (на першому етапі експерименту найтипівшими виборами у різноманітних варіантах зв'язків стали: росіянин, українець, севастопольць), привело до структурування семантики виявлених особливостей (табл. 5, 6). Особливості семантики виборів респондентів-слов'ян жіночої статі відображено у табл. 5.

Вибори самоідентифікації респонденток слов'янської групи марковані перевагою фемінінних характеристик – 65 %, у розподілі яких більшість виборів приходиться на позитивні особистісні якості – 43 %; 10 % розподіляються на варіанти привабливості та 12 % – негативні особистісні риси. У решті виборів було виявлено 24 % маскулінних характеристик; 3 % не згруповані. В семантичному розподілі виборів ідентифікації етнокультурних образів виділися гендерні характеристики та асоціації з культурними традиціями. Так, в ідентифікації образу українки в 39 % виокремлюються фемінінні гендерні дисплеї, у 7 % – маскулінні; по 21 % виборів приходиться на асоціювання з традиційною їдою (напр., "салю", "борщ") та етнокультурними стереотипами (напр., "вінок", "намисто", "гличик", "пісня"; "свині", "корови"); 8 % асоціюються з алкоголем ("самогон", "горілка").

В ідентифікації образу росіянки виділися фемінінні характеристики – 41%, маскулінні – 21 % і етнокультурні – 27 % (напр., "сарафан", "коса", "ложки"; "поле", "береза", "земля"); решта виборів представлена у незначущій кількості. Ідентифікація образу севастопольчанки включає гендерні ознаки – 33 % фемінінних й 13 % маскулінних, а також специфічні етнокультурні асоціації з

містом ("море", "чайка", "рідне місто") і з типовою особистісною рисою – відданістю (12) у різноманітних контекстах: міста, сім'ї, батьківщини, міжособистісних взаємин.

Особливості семантики виборів респондентів-слов'ян чоловічої статі відображено у табл. 6.

Специфічно, що семантика виборів самоідентифікації респондентів-слов'ян чоловічої статі розподілялася переважно – у 49 % – на традиційні фемінінні характеристики, а решта у рівних долях згрупувалася у фрейм маскулінних (25 %) і гендерно нейтральних рис (24 %). В семантичному розподілі виборів ідентифікації етнокультурних образів виділися гендерні характеристики, асоціації з культурними традиціями, а також з історією.

Так, в ідентифікації образу українця 11 % приходиться на маскулінні дисплеї і 2 % – на фемінінні; зв'язок з культурними традиціями виділяється у 45 %: їжі – 22 % (напр., "салю", "цибуля", "боць"), етнокультурних стереотипів – 23 % (напр., "вишиванка", "чуб", "пісня"; "поле", "барвінок", "пшениця"); асоціювання з історією відбувається у 16 %: символіка – 10 %, історичні персони – 6 %; до українця ставляться як до кума, слов'янина. Прикметним стало виявлення негативної семантики: особистісних рис – 15 % (напр., "жмот", "куркуль", "лінь"), емоційного стану ("нещасний") і відчуття негативу від образу – 5 %.

У розподілі семантики виборів ідентифікації образу росіянина виділися гендерні характеристики: 12 % маскулінні й 14 % фемінінні; виокремлено стереотипні культурні дисплеї – 44 %: етнокультурні – 30 % (напр., "сорочка", "матрьошка"; "поле", "береза", "ліс"), алкоголю – 10 % ("горілка"), їжі – 4 % ("оселедець", "пельмені"); виявлено асоціативний зв'язок з історією – 20 %: фрейм держави – 10 %, флоту – 8 %, історичних постатей – 2 %; до росіянина ставляться як до земляка, родича, слов'янина – 6 %. У семантиці образу також зафіксовано негативні риси – 4 % (т. зв. російські "мат", "бійка"). Семантику образу севастопольця диференційовано за гендерними ознаками: 20 % маскулінних якостей і 21 % фемінінних; контекстом історії – 30 %: меморіалу – 16 %, флоту – 13 % та політичної особи – 1 %; фреймом специфічної етнокультури – 14 % (напр., "море", "сонце", "мушлі"); до севастопольця ставляться як до друга, брата, корінного жителя міста – 7 %.

Таблиця 5

Особливості особистісної самоідентифікації й етнокультурної ідентифікації респондентів росіян/українців жіночої статі

Образи		"Я"	%	"Українка"	%	"Росіянка"	%	"Севастопольчанка"	%
Традиційно фемінінні	Привабливість	Красива, струнка, стильна	10	Красуня, повненька	12	Красива, доглянута	13	Красива, струнка, загоріла	18
	Позитивні якості	Добра, весела, турботлива, віддана, вірна, відкрита, хороша	43	Доброзичлива, весела, усміхнена, домовита, лагідна, гостинна	18	Душевна, запальна, турботлива, тепла, охайна, світла, хороша	18	Добра, весела, усміхнена, віддана, відкрита, любляча	15
	Сімейні ролі			Вогнище, мама, дружина	9	Сім'я, дружина, мама, хазяйка	10		
	Негативні	Вередлива, шкідлива	12						
Гендерно "нейтральні"	Справжня, відповідальна	6							
Традиційно маскуліні	Цілеспрямована, вольова, розумна, надійна, незалежна	24	Активна, цілеспрямована, сильна, амбіційна	7	Сильна, незалежна, амбіційна, розумна, прагматична	21	Сильна, розумна, патріотична, волелюбна	13	
Асоціації з традицією	Їжа			Сало, борщ, цибуля, хліб	21	Оселедець, сало	3		
	Алкоголь			Горілка, самогон	8	Горілка	3		
	Етнокультурні			Вінок, намисто, глечик, пісня Домашнє господарство; свині, корови	16 5	Сарафан, коса, ложки Сонце, поле, земля, береза, хата	20 7	Чайка, море, рідне місто	26
Інше	Специфічні							Відданість (місту, родині, Батьківщині)	12
	Не згруповані	Божественна, непередбачувана	3	Ю. Тимошенко	2	Мир, війна, погляд на Захід	3	Колесо, дерево...	8
	Емоції			Негатив	3	Позитив: рідне	3	Позитив: рідне	8
Всього:		100		100		100		100	

Таблиця 6

Особливості особистісної самоідентифікації й етнокультурної ідентифікації респондентів росіян/українців чоловічої статі

Образи		"Я"	%	"Українець"	%	"Росіянин"	%	"Севастополец"	%
Традиційно маскуліні	Позитивні якості	Сила, успішний, добувач, рішучий	25	Сміливий, щедрий, вольовий	6	Сила, розумний, воїн, незалежність, цілеспрямованість	12	Мужність, честь, гордість, патріот, герой	16
	Сімейні ролі			Сім'я, хазяїн, дід	5			Чоловік, дід	4
Гендерно "нейтральні"	Нормальний, відповідальний	24							
Традиційно фемінінні	Позитивні якості	Довірливий, веселий, доброзичливий	41		2	Довірливий, веселий, хороший, ввічливий	14	Веселий, вихований, милосердний, любов	18
	Приваблив.	Високий	8	Красивий	2			Загорілий, стрункий	3
Негативні				Жмот, хитрий, куркуль, лінивий	15	Мат, бійка, лінивий	4	Жадібний	1
Асоціації з традицією	Їжа			Сало, борщ, цибуля, лук	22	Оселедець, сало, пельмені	4		
	Алкоголь					Горілка	10		
	Екокультура			Вишиванка, чуб, пісня Поле, хата, барвінок, пшениця, небо	12 11	Сорочка, хліб-сіль, матрешка, баня Поле, хата, береза, річки, ведмідь, ліс	14 16	Море, сонце, мушлі	14
Історія				Тризуб, синьожовтий, мова	10	Історія, імперія, територія, мова, нація	10	Місто, пам'ятник потопл. кораблям, парад, росіянин	16
				Ю. Тимошенко Т. Шевченко, Л. Костенко	3 3	Російський флот, моряк В. Путін, Д. Медведев	8 2	Флот, моряк Яцуба	13 1
Ставлення			Слов'янин, куме	4	Слов'янин, земляк, родич	6	Друг, брат, корінний	7	
Інше	Емоції	Щасливий	2	Нещасний	5				
	Не згруповані		2	Негатив	5			Пенсіонер, байкери, цвах...	5
Разом:		100		100		100		100	

Висновки:

1) етнокультурна ідентифікація й самоідентифікація респондентів-севастопольців татарської групи відрізняється узгодженістю самоуявленень і самоідентифікації (приналежність до етнічної культури кримських татар), а слов'янської групи – когнітивною сплутаністю, дифузєю (змішенням етнокультурних ідентичностей росіянина, українця з локальними – кримчака, севастопольця);

2) самоідентифікація татар має позитивний характер; у самоідентифікації слов'ян разом з позитивними якостями виділяються негативні;

3) респонденти-слов'яни жіночої статі негативні вибори розподіляють на індивідуально-особові якості, чоловічо-го – на етнокультурний образ, особливо українця;

4) у самоідентифікації респонденти обох груп виділяють характеристики, що диференціюються в гендерні кластери:

а) респонденти-татари переважно ототожнюють себе з соціально очікуваними маскулініними дисплеями, але й звертаються до фемінінних рис; респонденти-слов'яни (чоловіки), навпаки, переважно звертаються до фемінінних дисплеїв, але й вибирають маскулініні;

б) респонденти-татарки переважно ототожнюють себе з фемінінними якостями, а слов'янки – з фемінінними і маскулініними;

5) в ідентифікації етнокультурних образів також виявляються гендерні риси, проте вони не займають се-

мантичні поля повністю – респонденти звертаються й до інших фреймів:

а) респонденти-татари чоловічої статі – нації та типової національної риси, жіночої – етнокультури;

б) респонденти-слов'яни чоловічої статі – історії та етнокультури, жіночої – екокультури;

в) у зіставленні одиниць парадигми "я" – "представник моєї етнокультури" спостерігається схожість і безсуперечність семантики виборів респондентів-татар; проте семантика виборів респондентів-слов'ян свідчить про складність концептуалізації власної етнокультурної ідентичності; останнє потребує подальшого вивчення.

Перспективи подальшого дослідження: 1) вивчення природи й чинників складної концептуалізації власної етнокультурної ідентичності слов'ян; 2) емпіричне вивчення особливостей міжособистісного етнокультурного сприйняття респондентами заявлених груп (кримських татар і слов'ян – росіян та українців) одне одного.

Список використаних джерел

1. Население // [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org>.
2. Население Крыма // [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org>.
3. Статистика населения города Севастополя [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://meridian.in.ua>.
4. Статистика населения города Севастополя, 2009 // [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org>.
5. Статистика о народе Украины, 2011 // [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://meridian.in.ua>

Надійшла до редколегії

Д. Барашева, канд. психол. наук, доц.
Севастопольский городской гуманитарный университет, Севастополь

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЭТНОКУЛЬТУРНОЙ ИДЕНТИФИКАЦИИ ЛИЧНОСТИ В УСЛОВИЯХ ПОЛИКУЛЬТУРНОГО ПРОСТРАНСТВА (НА ПРИМЕРЕ АНАЛИЗА ОСОБЕННОСТЕЙ ЭТНОКУЛЬТУРНОЙ ИДЕНТИФИКАЦИИ ТАТАР И РУССКИХ/УКРАИНЦЕВ СЕВАСТОПОЛЬСКОГО РЕГИОНА)

В статье представлены обобщенные результаты эмпирического компаративного исследования особенностей этнокультурной идентификации и самоидентификации представителей татарской и русской/украинской групп севастопольского региона; обнаружены сходства, различия, а также проблемы этнокультурной идентификации и самоидентификации респондентов.

Ключевые слова: этнокультура, самоидентификация, самоидентификация.

D. Barasheva, Ph. Dr. Psychology, lekturer
Sevastopol City University for the Humanities, Sevastopol

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF ETHNO-CULTURAL IDENTIFICATION IN THE MULTICULTURAL SPACE (ON EXAMPLE OF FEATURES ANALYSIS OF TATARS AND RUSSIANS/UKRAINIANS OF SEVASTOPOL REGION)

There are synthesized results of comparative analyzing peculiarities of ethnic-cultural identification and self-identification of Sevastopol representatives – Tatars and Russians/Ukrainians presented in the article; similarities, differences and problems of ethnic-cultural identification and self-identification are distinguished.

Key words: ethno-cultural identity, self-determination, self-identity

УДК 159.922.4; 159.923

W. Bloemers, Dr., Prof.
University of Applied Sciences Magdeburg–Shtendel, Konigsberg, Germany

FROM EXCLUSION TO INCLUSION: A NEW "SOCIAL GRAMMAR" – A NEW "SOCIAL CLIMATE"

*The article reveals the essence of the "new wave" of European psychology that refuses practice **leybelizatsii** and isolation of individuals that do not meet the norm of the majority in favor of the practice, of active inclusion in community life.*

Key words: socio rules, exclusion, inclusion, social climate

1. Grammar matters I (The old social rules and standards of exclusion)

People who differed from the norm setting opinions of their reference group or ethnic group in their appearance or behavior as being "abnormal" or "different" have at all times been exposed to mainly negative social reactions and excluded from most social institutions, e.g. general educational institutions, labor market, cultural and recreational facilities.

These exclusions are in a tradition-steeped line with ancient patterns of our feelings and thoughts which, still extend into the "knowledge society" of today.

In various forms they recurrently express the irrational, archaic fears of the unknown, of "being different from me or us" stored in the depths of the human soul. They are mainly based on unconscious, irrational "grammar" rules which have in various historical contexts developed from objectives of a social cooperation of the norm setting "strong" and the subdued "weak" within the frame of hierarchical power relations, guided by fear and ideology,